

МРНТИ 14.25.19
УДК 376.37

Ж.И. Намазбаева¹, А.Ә. Жакесова²

¹Ғылыми жетекші психология ғ.д., профессор,
²7М010902 – Дефектология: Логопедия мамандығының 2 курс магистранты
Zhakesova07@mail.ru, Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы қ., Қазақстан

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕ АУЫР БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ӘЛЕУМЕТТІК ОҢАЛТУ

Аңдатпа

Мақалада инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеуінде ауыр бұзылыстары бар бастауыш сыныптағы балаларды әлеуметтік оңалтудың әдістері, мәселелері және ерекшеліктері қарастырылады. Олардың мектепке барумен байланысты бейімделу қиындықтары қарастырылады. Осы санаттағы балалардың мінез-құлқының бұзылуына және әлеуметтік бейімделу құбылыстарына әкелетін себептерге талдау жасалды.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар, ауыр сөйлеу тілінде ауыр бұзылыстары бар баланы қоғамға қабылдау көптеген факторлармен, соның ішінде эмоционалдық және жеке сфераның ерекшелігі, танымдық белсенділіктің бұзылуы, интеллектуалдық, сенсорлық, моторлық және сөйлеу бұзылыстарымен қиындатады. Ауыр сөйлеу бұзылысы бар балалардың, сондай-ақ олардың табысты дамып келе жатқан құрдастарының табысты әлеуметтік бейімделуінің негізгі шарты адаммен қарым-қатынас болып табылады.

Дыбыстардың айтылуындағы бұзушылықтар сөйлеудің дамуына ғана емес, сонымен қатар баланың мінезіне теріс із қалдырады. Ал егер бұзылыс ауыр болса, онда ол баланың социумнан алшақтануға, сөйлесуді және қарым-қатынасын тоқтатуына әкелуі мүмкін. Егер логопедиялық түзету көмегі уақытында көрсетілмесе, онда сөйлеу жетіспеушілігі тұрақты және түзетілуі қиын бұзылыс түріне айналуы мүмкін – бұл дизартрия, ринолалия, тұтықпа және мектеп жасындағы бала дисграфия, дислексия секілді бұзылысқа тап болады. Сондықтан сөйлеу тілінің ауыр бұзылыстары бар балаларға дер кезінде, білікті көмек қажет.

Кілт сөздер: әлеуметтік оңалту, сөйлеу тілінің ауыр бұзылысы, бастауыш сынып, социум, инклюзивті білім беру.

Намазбаева Ж.И., ¹Жакесова А.Ә.²

¹Научный руководитель д.психол.н., профессор,
²Магистрант 2 курса по специальности 7М010902 – Дефектология: Логопедия
Zhakesova07@mail.ru, КазНПУ им. Абая,
г. Алматы, Казахстан

СОЦИАЛЬНАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С ТЯЖЕЛЫМИ НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются методы, проблемы и особенности социальной реабилитации младших школьников с тяжелыми нарушениями речи в условиях инклюзивного образования, их адаптационные трудности, связанные с обучением в школе. Проведен анализ причин, приводящих к нарушениям поведения и явлениям социальной адаптации детей данной категории.

Принятие ребенка с особыми образовательными потребностями и тяжелыми речевыми нарушениями в социум осложняется многими факторами, в том числе спецификой эмоционально-личностной сферы, нарушениями познавательной деятельности, интеллектуальными, сенсорными, двигательными и речевыми нарушениями. Общение с людьми является основным условием успешной социальной адаптации детей с тяжелыми нарушениями речи, а также их успешно развивающихся сверстников.

Нарушения в произношении звуков накладывают отрицательный отпечаток не только на развитие речи, но и на характер ребенка. А если расстройство тяжелое, оно может привести к тому, что ребенок уйдет из общества, перестанет говорить и общаться. Если вовремя не оказать логопедическую помощь, то отсутствие речи может превратиться в стойкое и трудно поддающееся коррекции расстройство – это дизартрия, ринолалия, заикание, а ребенку школьного возраста грозят такие расстройства, как дисграфия, дислексия. Дети с тяжелыми нарушениями речи нуждаются в своевременной квалифицированной помощи.

Ключевые слова: социальная реабилитация, тяжелые нарушения речи, начальная школа, социум, инклюзивное образование.

Zh.I.Namazbayeva¹, A.A. Zhakesova²

¹Doctor of psychological Sciences, Professor,

Kazakh national pedagogical university named after Abay

²2nd course master speciality of 7 – M010902, Zhakesova07@mail.ru

SOCIAL REHABILITATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN WITH SEVERE SPEECH IMPAIRMENTS IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract

The article discusses the methods, problems and features of social rehabilitation of younger schoolchildren with severe speech disorders in inclusive education, their adaptive difficulties associated with schooling. An analysis of the causes leading to behavioral disorders and phenomena of social adaptation of children in this category was carried out.

The acceptance of a child with special educational needs and severe speech disorders into society is complicated by many factors, including the specifics of the emotional and personal sphere, cognitive impairments, intellectual, sensory, motor and speech disorders. Communication with people is the main condition for successful social adaptation of children with severe speech disorders, as well as their successfully developing peers.

Violations in the pronunciation of sounds leave a negative imprint not only on the development of speech, but also on the character of the child. And if the disorder is severe, it can lead to the fact that the child will leave society, stop talking and communicating. If speech therapy assistance is not provided in time, then the lack of speech can turn into a persistent and difficult-to-correct disorder – this is dysarthria, rhinolalia, stuttering, and a school-age child is threatened with disorders such as dysgraphia, dyslexia. Children with severe speech disorders need timely qualified assistance.

Keywords: social rehabilitation, severe speech disorders, elementary school, society, inclusive education.

Қазіргі ғылым, атап айтқанда, арнайы педагогика парадигманың ауысуымен сипатталады. Көптеген өзгерістерге ұшыраған арнаулы білім беру жүйесі, сайып келгенде, балаларға әртүрлі салада білім беріп қана қоймай, оларды қоғамдағы дербес өмірге мүмкіндігінше дайындау қажеттілігі туды. Сөйлеудің ауыр бұзылыстары бар балаларды оқытудың басым бағыттарының бірі олардың әлеуметтік интеграциясы болып табылады, ол негізгі нормативтік құжаттарда көрсетілген. Ауыр сөйлеу бұзылыстары толық қарым-қатынасқа, жаңа жағдайларда өмір сүруге және жұмыс істеуге психологиялық және әлеуметтік дайындықты қалыптастыруға, әдеттен тыс және қиын жағдайлардан барабар шығуға, моральдық тұрақтылыққа, әлеуметтік нормалар мен құндылықтарды сіңіруге – әлеуметтік мінез-құлықтың дамуына кедергі келтіреді.

Инклюзивті білім беру – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың білім алуына қолжетімділікті қамтамасыз ететін барлық балалардың әртүрлі қажеттіліктеріне бейімделу тұрғысынан барлығы үшін білімнің қолжетімділігін білдіретін жалпы білімді дамыту процесі (М.М. Семаго, Н.Я.Семаго). Инклюзивті білім беру тәжірибесінің негізінде әрбір оқушының жеке даралығын қабылдау және оқытуды әрбір баланың ерекше қажеттіліктерін қанағаттандыратындай етіп ұйымдастыру идеясы жатыр. Е.А. Екжанова инклюзивті білім беру барлық балалар әртүрлі оқу қажеттіліктері бар жеке тұлға екенін мойындай отырып, балаға бағытталған әдістемені дамытуға ұмтылатынын атап көрсетеді.

Баланың тұлға ретінде, қоғам мүшесі ретінде дамуында, әсіресе коммуникативтік қажеттіліктерді жүзеге асыруда сөйлеудің алатын орны орасан зор. Сөйлеуді дамытудағы кез келген бұзылыстар жеке тұлғаның психикалық өміріндегі көптеген мәселелерге әкелуі мүмкін: басқалармен қарым-қатынастағы қиындықтар, танымдық әрекеттегі бұрмаланулар, жеке тұлғаның әлеуметтенуі мен өзі-өзі жүзеге асыруындағы елеулі кедергілер. Сөйлеу бұзылыстарын уақытылы анықтау оларды тиімді түзетуге және кейінірек көптеген проблемаларды болдырмауға мүмкіндік береді.

Сөйлеудің ауыр бұзылыстары – есту қабілеті бұзылмаған және қалыпты интеллекті бар балаларда байқалатын сөйлеу жүйесінің құрамдас бөліктерінің (сөйлеудің лексикалық және грамматикалық құрылымы, фонематикалық процестер, дыбыстың айтылуы, дыбыс ағымының просодикалық ұйымдастырылуы) қалыптасуындағы тұрақты спецификалық ауытқулар. Сөйлеу бұзылысынан ауыр түрлері бар балалардың ауызша сөйлеуі белсенді сөздік қорының күрт шектелуімен, тұрақты аграмматизммен, бірізді сөйлеу дағдыларының дамымауымен және жалпы сөйлеудің түсініктілігінің күрт бұзылуымен сипатталады.

Ауыр сөйлеу тілі бұзылған балалардың сөйлеу қоры шамалы, кейбіреулері мүлде сөйлемейді. Психикалық дамудың жеткілікті мүмкіндіктеріне қарамастан, мұндай балалар қайталама ақыл-ой бұзылысына ұшырайды, бұл кейде оларды интеллектуалдық жағынан төмен деп санауға негіз береді. Бұл әсер сауаттылықты меңгерудегі, арифметикалық есептерді түсінудегі артта қалудан күшейе түседі. Ауыр сөйлеу бұзылыстарына тән оның жалпы дамымауы, ол сөйлеудің дыбыстық және лексикалық, грамматикалық аспектілерінің төмендігімен көрінеді, нәтижесінде осы категориядағы балалардың көпшілігінде ойлау шектеулі, сөйлеудің жалпы дамымауы және оқу мен жазуда қиындықтармен сипатталады.

Ауыр сөйлеу бұзылыстарының ішінде алалия, афазия, кекештену және дизартрияның әртүрлі түрлері (концептуалды құралдар) жиі кездеседі. Осындай бұзылулардың пайда болуына ықпал ететін факторлардың ішінде жағымсыз ішкі (эндогендік) және сыртқы (экзогендік) бөлінеді. Сонымен, жатыршылық патология ұрықтың дамуының бұзылуына, атап айтқанда сөйлеу патологиясына әкеледі: жатыршылық гипоксия, токсикоз, ананың вирустық және эндокриндік аурулары, ұрықтың жаракаттары, ана мен ұрықтың қанының резус-факторға сәйкес келмеуі, алкогольизм, темекі шегу, иондаушы сәулелену, тұрақты діріл және т. б. әсіресе зиянды әсер бірқатар қолайсыз факторлардың тіркесімі болып табылады, оның жатыршылық даму кезеңінде әрекет етеді (көбінесе 4 аптадан 4 айға дейін). Сөйлеу ортасының қолайсыз әсерлеріне мысал ретінде есту қабілеті бұзылған ата-аналар тәрбиелеген балалардың есту қабілетінің дамымауы, кем дегенде бір ата-анасының сөйлеу тілі бұзылған отбасында тұратын балада тұтықпаның пайда болуы жатады.

Қарым-қатынас. Тұлға белсенділік пен қарым-қатынаста өзін көрсетеді және қалыптасады. Инклюзивті білім беру ерекше қажеттіліктері бар бала мен оның ата-анасы арасындағы қарым-қатынас шекарасын кеңейтеді. Ең маңызды сипаттама – тұлғаның әлеуметтік келбеті, ал инклюзивті білім беру жағдайында ерекше балалардың құрдастарымен кепілдендірілген байланысы әлеуметтенудің табысты факторы болып табылады.

«Әлеуметтену» ұғымы адамның қоғаммен қарым-қатынасын білдіреді. Ұғымның пәнаралық мәртебесі бар және педагогикада кеңінен қолданылады, педагогикалық іс-әрекет пен педагогикалық зерттеулердің мақсаттары мен мазмұнында көрініс табады.

Әлеуметтік бейімделудің аспектісі ретінде инклюзивті білім беруде сөйлеу тілінде ауыр бұзылысы бар балаларға көмек көрсетуді тек олардың ата-аналарының ғана емес, бүкіл қоғамның проблемасы ретінде қарастыру үрдісі бар. Инклюзивті білім беру кезінде ерекше білім беруді қажет ететін балалар оның ішінде сөйлеу тілінде ауыр бұзылысы бар балаларды қалыпты әлеуметтік өмірге бейімдеуден қоғамның өзін өзгертуге баса назар аударылады. Мұндай адамдарды қабылдаудың ең жақсы құралы - қандай да бір бұзылулардан зардап шегетін баламен тікелей және жеткілікті ұзақ қарым-қатынас. Әлеуметтік сипаттағы қиындықтар сөйлеу тілінде ауыр бұзылысы бар балаларды медициналық, психофизиологиялық, педагогикалық және әлеуметтік қолдауды дамытудың кешенді тәсілін құру кезінде барынша азайтуға болады.

Мейнстриминг дегеніміз – мүмкіндігі шектеулі оқушылар мерекелерде, түрлі бос уақытты өткізу бағдарламаларында құрдастарымен қарым-қатынаста болған кезде, тіпті егер олар мектептегі жаппай сабақтарға енгізілген болса да, ең алдымен, олардың әлеуметтік байланыстар мүмкіндіктерін арттыру, бірақ білім беру мақсаттарына жету үшін емес. Білім беру контекстіндегі мейнстриминг – бұл жалпы білім беретін сыныптарда арнайы білім беру қызметтері бар оқушыларды олардың дағдыларына қарай уақыт кезеңдері бойынша бөлу тәжірибесі. Түсіндіру үшін, бұл арнайы білім беру

сыныбында оқитын білім алушылар арнайы білім алушыға сәйкес келетін белгілі бір уақытта кәдімгі білім беру сыныбына қосылатынын білдіреді. Сөйлеу тілінде ауыр бұзылыстары бар білім алушылар кәдімгі сыныптарда өнер немесе дене шынықтыру сабақтарына қатыса алады. Кейде бұл оқушылар математика мен жаратылыстану пәндерін бөлек сыныпта оқиды, бірақ жалпы білім беретін сыныпта ағылшын тілін оқиды. Біріктірілген оқытуды жүзеге асыратын мектептер белгілі бір жағдайларда жалпы білім беретін сыныпта жұмыс істей алмайтын арнайы пайдаланушылары бар оқушыларды қарастырады.

Көбінесе «қолжетімді бөлме» деп аталатын арнайы сыныпта қолжетімділік мүмкіндігі шектеулі оқушы үшін құнды болып табылады. Көптеген зерттеушілер, педагогтар және ата-аналар бұл мақсаттардың жойылуын қамтамасыз ететін жалпы білім беретін сыныптарда орындалуын қамтамасыз етеді.

Даралап оқыту. Даралап оқыту технологиясы – бұл жеке көзқарас пен оқытудың жеке формасы басымдыққа ие болатын оқу үдерісін ұйымдастыру.

Жеке тәсіл – педагогикалық қарым-қатынаста оқушының жеке ерекшеліктеріне бағдарлану, баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып құрылған және әрбір жеке тұлғаның дамуы үшін жағдайларды қамтамасыз ететін жеке оқыту моделін жүзеге асыру.

Оқытуды даралау дегеніміз – білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып құрастырылған оқытудың әдістері, тәсілдері, қарқыны негізінде оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру, әр түрлі оқу-әдістемелік, психологиялық-педагогикалық, ұйымдастырушылық-басқару қызметін қамтамасыз ететін ұйым. жеке көзқарасты қамтамасыз етеді.

Сөйлеу тілінде ауыр бұзылыстары бар балалармен жеке жұмыс келесі жолдармен жүзеге асырылуы мүмкін:

1) балалардың бір жас тобындағы әртүрлі деңгейдегі және мазмұндағы бағдарламалар бойынша оқу құқығын заңнамалық бекітетін ауыспалы білім беру жоспарлары;

2) сыныппен фронтальды жұмыс көлемін азайту, әр түрлі жеке жұмыс түрлерінің басым болуы;

3) бланк әдістерді белсенді пайдалану, бұл:

✓ оқушылардың әртүрлі жұмыс қарқынын ескеру (мысалы, ағылшын тілінде өздік жұмысын тез орындаған балалар сыныптағы сөреден ағылшын тілінде оқитын кітапты таңдай алады);

✓ оқушының қабілетіне қарай күрделілігі әртүрлі деңгейдегі тапсырмалар беру;

✓ сыныптағы басқа оқушылардың көңілін бөлмей, мұқтаж балаларға жеке көмек көрсету;

✓ проблемалық баламен тапсырманы орындау жоспарын жеке талқылау;

✓ ағымдағы бақылауды жүзеге асыру;

4) балалардың оқу іс-әрекетін оңды күшейту, оның ішінде:

✓ ынталандырушы көмек (мұғалім баланың жұмысқа араласуына көмектеседі, оны эмоционалды түрде қолдайды);

✓ міндетті тапсырманы орындағаннан кейін тартымды кәсіпті таңдау мүмкіндігі;

5) баланың эмоционалды ерекшеліктерін ескере отырып:

✓ оған жеке көмек алуға берілген мүмкіндік;

✓ мұғалімнің қақтығыстар мен жағымсыз реакциялардың туындау қаупінің алдын алуы;

✓ топтарда жағымды эмоционалды қарым-қатынастарды қалыптастыру. Әртүрлі балалар бір уақытта оқитын инклюзивті сыныпта оқу үдерісін ұйымдастыруда жеке қолдау технологиялары өзекті болып табылады.

Логопедиялық жұмыстың ерекшелігі.

✓ Сөйлеу бұзылыстарының құрылымы мен ауырлық дәрежесін анықтау мақсатында логопедиялық тексеру жүргізу: мүмкіндігі шектеулі баланың сөйлеу және коммуникативті даму деңгейін бағалауға мүмкіндік беретін психологиялық-педагогикалық қорытындыны (диагностикасын) белгілеу.

✓ Логопедиялық көмекке мұқтаж балалармен түзету және логопедиялық жұмыстың (жеке даму бағдарламасы) ұзақ мерзімді жоспарын құру.

✓ Сөйлеу тілінде ауыр бұзылысы бар балаға логопедиялық көмек көрсету бойынша түзеу жұмыстарын ұйымдастыру оқушылардың жас және даму ерекшеліктерін, бұзылыстың құрылымын, сондай-ақ оның құрылымын ескере отырып, түзету-дамыту, жеке-дара бағытталған бағдарламаларды әзірлеуді және енгізуді қамтиды. педагогикалық ұжымға көмек көрсету ретінде. Сөйлеу дамуының ауыр бұзылыстарын түзету бойынша логопедиялық жұмыстың бағыттарын, әдістері мен тәсілдерін анықтау, дидактикалық және әдістемелік материалдарды іріктеу.

✓ Сөйлеу тілінде ауыр бұзылысы бар оқушылардың психофизикалық жағдайын ескере отырып, сабақтарға топтарды толтыру. Білім алушылардың ауызша және жазбаша сөйлеуінің бұзылуын түзету үшін жеке және топтық сабақтар өткізу.

✓ Бастауыш мектептің әрбір пәні бойынша бейімделген білім беру бағдарламаларын, сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балаларды оқыту бойынша әдістемелік ұсыныстарды әзірлеуге қатысу. Оқу материалын игеруді арттыратын мемлекеттік стандарт шеңберінде оқытудың әртүрлі әдістерін, формалары мен құралдарын анықтау.

✓ Білім беру бағдарламасын меңгеру процесінде кемтар баланың сөйлеу дамуының динамикасын жылына 2-3 рет жүйелі зерттеуді жүргізу қолданыстағы жеке түзету және логопедиялық әсер ету бағдарламасын түзетуге мүмкіндік береді. сөйлеу дамуының ең тұрақты мәселелері.

✓ Сөйлеу жүйесінің барлық компоненттерін қамтитын және әмбебап оқу іс-әрекетінің барлық түрлерін қалыптастыруды ашатын қорытынды диагностиканы жүзеге асыру.

✓ Сөйлеу тілінде ауыр бұзылысы бар балаға оның отбасы тарапынан психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету бойынша мамандармен өзара іс-қимыл.

✓ Ғылыми-әдістемелік әлеуетті жетілдіру. Диагностикалық, түзету жұмыстарының тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар әзірлеу. Логопедиялық жұмыстың ең тиімді тәжірибесін жалпылау және тарату. Инклюзивті тәжірибемен мүмкіндігі шектеулі балаларды түзетуді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін оқытудың жаңа технологияларын әзірлеу және енгізу.

✓ Жалпы білім беру ұйымында мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің денсаулық сақтау жағдайларының сақталуын қамтамасыз ету және бақылау.

✓ Балалардың сөйлеу тілінің онтогенезі, дизонтогенез нұсқаларының көріністері бойынша психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін қалыптастыру бойынша консультативтік жұмыс; ата-аналарды қолданыстағы сөйлеу бұзылыстарын жеңудің мамандандырылған әдістемесіне үйрету және жазу мен оқудағы кемшіліктерді түзетуге, сондай-ақ олардың алдын алуға бағытталған түзету-дамыту жаттығуларының кешендерін таңдау. Мұғалімдерге, білім беру ұйымының әкімшілігіне және мұғалімдерге мүмкіндігі шектеулі балаға арнайы білім беру жағдайларын ұйымдастыру, сөйлеу тілі бұзылған мүгедек балаға көмек көрсетудің арнайы әдістері мен тәсілдерін қолдану мәселелері бойынша кеңес беру.

✓ Профилактикалық жұмыс сөйлеу тілінде ауыр бұзылысы бар балада мүмкін болатын орта сөйлеу тілінің бұзылуының дер кезінде алдын алудан, жалпы білім берудің әрбір деңгейінде олардың толыққанды сөйлеу тілін дамыту үшін жағдай жасаудан тұрады.

Қорыта келе, ауыр сөйлеу патологиясы бар балалардың дамуында жоғарыда сипатталған ерекшеліктер өздігінен жеңілмейді. Олар сөйлеу тілінің ауыр бұзылыстары бар балаларды қоршаған қоғамның жағдайлары мен талаптарына оңтайлы және тиімді әлеуметтік бейімдеу үшін сөйлеудің барлық компоненттерін, коммуникативті және танымдық белсенділікті жеңу және дамыту үшін педагогтардан, психологтардан, логопедтерден арнайы ұйымдастырылған түзету жұмыстарын талап етеді. Сөйлеудің ауыр бұзылыстары бар балада ең алдымен дұрыс, дұрыс сөйлеуге үйрету мотиві мен қажеттілігін қалыптастыру қажет. Ал қалыптасқан эмоционалды ашық және позитивті қарым-қатынас, құрдастарымен бірлескен іс-әрекетке қатысу қабілеті дефектологиясы бар балаға өзін табысты, қажетті және басқаларға пайдалы сезінуге көмектеседі. Қоғамда онай бейімделе алатын жеке тұлғаның сөйлеу құзыреттілігін тәрбиелеудің негізі неде. Коррекциялық сабақтарда стресске қарсы тұруға арналған іс-әрекеттерге, ойындарға және жаттығуларға мотивациялық қатынасты қолдану сөйлеу тілі бұзылыстары ауыр балалардың мектепте жоғары дайындығын және олардың оң әлеуметтенуі мен бейімделуін қамтамасыз етуге көмектеседі. Қалыптасқан сөйлеу құзыреттілігі жеке тұлғаның адекватты өзін-өзі бағалауы, коммуникативті дағдылары, өзін-өзі бақылауы, өз күштері мен мүмкіндіктеріне сенімділік, құрдастар тобына өзінің қажеттілігі мен пайдалылығын сезіну сияқты жеке қасиеттердің қалыптасуына әкеледі. Бұл сонымен қатар әлеуметтік бейімделген тұлғаны қалыптастырудың негізін қалайды және мектептегі оқу-тәрбие процесінің табысты болуының алғышарты болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Адаптированная примерная основная образовательная программа для дошкольников с тяжёлыми нарушениями речи / Л. Б. Баряева, Т. В. Волосовец, О. П. Гаврилушкина, Г.Г. Голубева и др. Под. ред. проф. Л.В Лопатиной. – СПб., 2014. – С. 448.*

2. Аксенова Л.И. Специальная педагогика/ Б.А. Архипов, Л.И. Белякова и др.; Под ред. Н.М. Назаровой. – М.: Издательский центр «Академия», 2004.
3. Васильева М.А., Гербова В.В., Комарова Т.С. Методические рекомендации к Программе воспитания и обучения в детском саду – М.: Издательский дом «Воспитание дошкольника», 2005
4. Мовкебаева З.А., Денисова И.А., Оралканова И.А., Жакупова Д.С. Инклюзивное образование. Алматы, – 2014.– С. 200.
5. Зинченко С.Н., Чурсина Л.В., Бузын Т.В., Микитенко Е.В. Нежелательные эффекты в развитии детей с речевыми нарушениями // Современная педиатрия. – 2014.– №5.– С.44.
6. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – С. 368.
7. Аксарина Н.М. Организация жизни детей при поступлении в детское учреждение. – М., 1970.

МРНТИ 14.25.19
УДК 376.35

Вачеян Л.А.

*к.психол.н., доцент кафедры специальной (коррекционной) педагогики и психологии
Ярославского государственного педагогического университета им. К.Д. Ушинского,
РФ, г. Ярославль, vacheyan74@rambler.ru.*

ИНКЛЮЗИВНЫЙ ТЕАТР КАК СРЕДСТВО СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ ЛИЦ С НАРУШЕНИЯМИ ЗРЕНИЯ

Аннотация

В статье рассматриваются возможности инклюзивного театра в социокультурной реабилитации лиц с нарушениями зрения. Автором рассматривается понятие «социокультурная реабилитация» инвалидов и раскрывается его сущность, выявляется роль театрального искусства в реабилитационной работе с лицами с нарушениями зрения в системе ВОС. Описан опыт деятельности инклюзивного театра «Комедианты» Ярославского областного центра творческой реабилитации инвалидов.

Ключевые слова: социокультурная реабилитация, лица с нарушением зрения, инклюзия, театральная деятельность, Всероссийское общество слепых.

Л.А. Вачеян

*психол.ғ.к., доцент, К.Д. Ушинский ат. Ярославль мемлекеттік педагогикалық университетінің
арнайы (түзету) педагогика және психология кафедрасының доценті,
РФ Ярославль, vacheyan74@rambler.ru.*

ИНКЛЮЗИВТІ ТЕАТР КӨРУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН АДАМДАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ОҢАЛТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Андатпа

Мақалада көру қабілеті бұзылған адамдарды әлеуметтік-мәдени оңалтудағы инклюзивті театрдың мүмкіндіктері қарастырылған. Автор мүгедектерді «әлеуметтік-мәдени оңалту» түсінігін қарастырады және оның мәнін ашады, БЗҚ жүйесінде көру қабілеті нашар адамдармен оңалту жұмыстарындағы театр өнерінің ролін ашады. Ярославль облыстық мүгедектерді шығармашылық оңалту орталығының «Комедиялар» инклюзивті театрының тәжірибесі сипатталған.

Түйін сөздер: әлеуметтік-мәдени оңалту, нашар көретін адамдар, инклюзия, театр қызметі, Бүкілресейлік загіптар қоғамы.